

YTTRANDE

2020 04 06

Dnr: M2019/002246/Nm

Miljödepartementet

m.remissvar@regeringskansliet.se
m.naturmiljoenheten@regeringskansliet.se

Arbetslivsmuseernas Samarbetsråds yttrande avseende remiss En utvecklad vattenförvaltning, SOU 2019:66, dnr M2019/002246/Nm.

Arbetslivsmuseernas Samarbetsråd (ArbetSam) är Sveriges största museiförening med drygt 600 medlemsmuseer. Medlemmarna i ArbetSam finns över hela Sverige. ArbetSam har i samarbete med Arbetets museum identifierat 1 500 museianläggningar i Sverige. Vi beräknar att mer än 200 av dessa museianläggningar finns eller har kopplingar till en eller flera dammanläggningar. Driftsformerna för dessa museer är mycket varierade. Här finns enskilda föreningar, stiftelser, privatpersoner och företag som sköter den vardagliga driften. Ägandeförhållandena är minst lika mångfacetterade med föreningar, stiftelser, kommuner, företag och privatpersoner som ägare. Huvudparten av arbetslivsmuseerna drivs av ideella krafter.

På arbetslivsmuseer finns mjölkvarnar av skiftande slag med ursprung från medeltida teknologi. Det finns mäktiga överfallshjul i gruvdriftens konstspel, järnbrukens vattenhjulsdrivna smedjor och blåsmaskiner, ramsågar, linskätkar, ben- och vadmalsstampar, flottningsleder samt kraftstationer med turbiner och generatorer som berättar om vårt lands elektrifiering och moderna genombrott, och mycket, mycket mera. I bifogad bilaga Arbetslivsmuseer vid vatten presenteras 87 av dessa arbetslivsmuseer. Några av de mer udda inslagen är vattendrivna lusthus och järnbruksdammar som blivit vattenspeglar i en engelsk park.

Tillsammans bildar dessa anläggningar ett teknik-, industri- och samhällshistoriskt spektrum över Sverige med höga kulturhistoriska värden. På många av dessa platser finns det idag också småskalig elproduktion i kraftstationer som ur flera perspektiv är oerhört betydelsefulla för den verksamhet som bedrivs och som utgör ett viktigt komplement till de övriga vattenanknutna verksamheter som finns vid dessa platser. Kulturarvet är en viktig del av vårt demokratiska samhälle och ska inte underskattas i den process som nu pågår för att skapa bättre förutsättningar för vår gemensamma miljö.

Bakgrund

När Sverige industrialiserades fanns inte alltid kapital eller tekniska möjligheter att investera i ångmaskiner som kraftkälla. Det blev den billigare vattenkraften som drev maskiner och produktionsutrustning. Sverige har därför, i motsats till exempelvis England, ett stort antal industriella anläggningar utanför städerna där vattenkraften varit en avgörande lokaliseringsfaktor. Utanför storstadsområdena har förändringarna inte varit lika omfattande och många värdefulla industrianläggningar har genom detta bevarats åt eftervärlden. På dessa platser finns idag arbetslivsmuseer som på ett resurssnålt och hållbart sätt bevarar, utvecklar, och befolkar dessa platser. Där berättar man historien om hur Sverige utvecklades från att vara ett lågexpansivt och primitivt jordbruksland till att bli en framgångsrik och högteknologisk industrination.

Synpunkter på En utvecklad vattenförvaltning

ArbetSam anser

- att det är anmärkningsvärt att endast 5 remissinstanser av 149 st är verksamma inom kulturmiljöområdet.

- att Riksantikvarieämbetet och Länsstyrelserna bör komma in i tillståndsprövningsprocessen i ett tidigare skede och att det ska krävas en konsekvensbeskrivning för kulturmiljön som en del av den rättliga processen kring varje anläggning eller grupper av anläggningar.

- att det är anmärkningsvärt att inte en enda organisation eller instans från kulturmiljöområdet fanns med i arbetet med utredningen I vått och torrt - förslag till ändrade vattenrättsliga regler (SOU2014:35), varken en professionell representant eller någon representant för civilsamhället.

- att man bör beakta att berörda kulturmiljöer är betydelsefulla för boendemiljö och besöksnäringen
- att konsekvenserna för kulturmiljöerna måste utredas för att skapa en ökad medvetenhet kring de förändringar som kan komma att ske.
- att utredningen måste kompletteras med synpunkter från kulturmiljöexpertis
- att man ska beakta att vattenkraften är en del av Sveriges kulturarv och en helt avgörande faktor för det industrisamhälle vi ser idag

- att man ska beakta konsekvenser vad gäller lokala värden. För mindre lokala samhällen runt om i Sverige kan vattenverksamheten och den verksamhet som den i sin tur genererar, vara av stor betydelse för samhällets överlevnad och förmåga till utveckling.

- att man ska beakta rekreativvärden och sociala värden
- att man ska beakta ekonomiska värden för fastigheter

- att man ska värna om och skapa förutsättningar för, de ideella föreningar som idag driver och förvaltar flera hundra vattenkraftverk. De ideella föreningarna förvaltar ett kulturarv som går flera hundra år bakåt i tiden och som möjliggjort framväxten av det moderna samhällssystem vi ser idag.

- att man i utredningsförslaget berör en stor del av industrisamhällets kulturarv, 2 000 vattenkraftverk och 11 000 dammar. Ingenstans beskrivs de dammar som byggts för att utvinna kraft till industriella anläggningar, manufaktursmedjor, masugnar, stampar, kvarnar, sågverk, smältsmedjor, yxfabriker, mekaniska verkstäder, gjuterier, gummifabriker, pappersbruk, gruvor, järnbruk, blåsmaskiner osv. Detta kan bara bero på att ingen kulturmiljöexpertis deltagit i utredningsförfarandet.

- att konsekvenserna av denna utredning utgör ett överhängande hot mot ett stort antal kulturmiljöer som till stor del förvaltas av civilsamhället och som inte kommer att ha de ekonomiska resurserna för nya vattenrättsliga prövningar.

Bilaga:

Arbetslivsmuseer vid vatten - Inventering 2014

Mikael Parr
Ordförande

Lovisa Almborg
Verksamhetsledare

Hans Hellman
Ledamot